

A CIGÁNY-SZOBOR LELEPLEZÉSI ÜNNEPSÉGEI *

Melegen, igazán szívből ünnepelt tegnap Szeged város közönsége. Meglátszott az arcokon, hogy a szív őszinte érzése hozta össze azt a hatezernyi embert, akik mélységes csendben, szinte áhítattal várták a pillanatot, amikor lehullott a lepel D a n k ó Pista fehér márványszobráról. Nagy ünnep volt ez, mert nem király, nem is politikus, hanem csak egy ütöttkopott, szegény, mégis királyi cigány emlékének hódolt mintegy hatezer ember. A Stefánialiget sárguló fái közt, a szobor körül már kora délután ezer meg ezer szorongott. Már két óra után megszállták a szobor tájékát: már akkor jöttek a város minden részéből, hogy aztán késő estig legyen nézője Dankó Pista poétikus, gyönyörű szobrának.

Még az idő is kedvezett a tegnapi ünnepnek. Bágyadt, szelíd melegű verőfény omlott le az októbervégi égről, ami nagyon szépen illett az ünnep hangulatához. Ám a hervadt levelek nyomán, amik hulltak, hulldogáltak le az aludni készülő fákról, tavaszra új levél, új bimbó fakad s azok közt az új lombok közt boldog dalba fog majd a visszatért madársereg, ahogy meglátják megcsöndesedett dalos társuknak, Dankó Pistának hegedűs szobrát. De az is bizonyos, hogy a csendes, illatos májusi estéken, sokszor eszébe jut a szegedi közönségnek, ha meglátja azt a néma szobrot, hogy a szíve melegével, a lelke tüzével oda emelkedhet a szegény cigány is, ahová az ország első nagyjai jutnak.

Valószínűleg ezt érezte meg tegnap a város polgársága is, hogy olyan impozáns, nagy tömegben vett részt a szobor-leleplezési ünnepen.

Igaz hogy márványból kifaragva, ahogy az ihletett művész elképzelte, de visszajött már Dankó Pista Szegedre. Itt ringott a bölcsője, itt porlad a teste is és most ide jött haza, hogy hosszú időkig hirdesse a magyar nóta dicsőségét. Így mondta ezt el tegnap az ő dalos társa, sírig hűséges jó barátja: P ó s a Lajos is. És hogy így lesz, azt legjobban a tegnapi ünnep igazolja, amelyen a város minden rétegéből láttunk embereket. Tehát tegnap már nem a cigányt ünnepelték az emberek, hanem a dalos szívű költőt, akinek nótái hozzá nőttek az emberek szívéhez s akinek nagyságát az a fehér márványszobor örök időkig jelképezi.

A közönség, mint említettük már, kevéssel két óra után kezdett a szobor körül gyülekezni. A rendőrök és tűzoltók kordonán kívül türelmesen várakozott aztán félnégyig, amikor megkezdődött az ünnep. A szegedi dalárda és a szegedi polgári dalárda K ő n i g Péter vezetésével elénekelték Dankó Pista „Fehér gulya kolompja szól a réten” és a „Sötét erdő sűrűjében” kezdetű nótáját.

Ezután B a l a s s a Ármin dr. tartalmas és szép beszédben emlékezett meg Dankó Pistáról. Beszédében többek közt ezeket mondta:

Hegedűs szobra itt áll előttünk. És amint nézem élettelen tekintetét, úgy látszik előttem, mintha az élet sugarai fénylenének szemének üregében, mintha éles, fürkésző tekintete keresne valakit.

Keresné azt a csodás szívű, hűséges barátot, aki elsőnek emelte ki az ismeretlenség sötét-ségéből és barátságával, szeretetével, hűségével kitartott mellette halálának elkövetkezéséig.

Ide nézz Dankó Pista, nem kell sokáig keresned, itt áll melletted Pósa Lajos, a fehér lelkű költő fehér fejjel, mint a magyar fajszeretnek, magyar barátságnak, fegyvertársi hűségnek élő pátriárkája, itt áll melletted a haláloban is ép oly szerető gyámolítód, mint amilyen volt életében.¹

– Dankó Pistának hegedűs szobrot csináltatok, ha a lábam elkopik is bele –, ezt mondotta és írta nekem Pósa Lajos 1903. április havában, a Dankó Pista halála után néhány nap múlva.

És íme, itt áll a hegedűs szobor a Pósa Lajos végzetlen szeretetének hatása alatt megnyilatkozó nemzeti akarat jóvoltából, becsületére minden magyarnak, aki szereti nemzetét és becsülni tudja nemzete érdemes fiainak közszolgálatait.

Az élők között a társadalmi törvények rettenetes különbözőségeket állapítanak meg rangban, vagyonban, társadalmi állásban, kényelemben és földi gyönyörökben. A kiegyenlítődés csak a szenvedésekben, az erőknek hanyatlásában kezdődik és befejeződik az élet utolsó szikrájának ellobbanásában. II. Rákóczi Ferenc, Kossuth Lajos, Széchenyi István gróf, Deák Ferenc, Klauzál Gábor, Dugonics András, Tisza Lajos, Vásárhelyi Pál, Rapaics Radó a társadalmi állásnak, rangnak, hatáskörnek, vagyonnak, a nemzeti munkában való részesedésüknek minő óriási távolságait mutatják egymás között is, hát még tőlük Dankó Pistához vezető távlatban.

És itt áll mellettünk közvetlen közelben a halhatatlanul dicső királyi asszony, ép olyan némán, hideg merevséggel, mint a szegény muzsikás cigány; lelküknek, szívüknek nagysága és nemessége összezúzván a társadalmi törvények által teremtett mérhetetlen távolságokat, hogy fejedelemmé avassa a költőt is közös halhatatlanságuk birodalmában.

Örök áldás és soha el nem múló kegyeletes megemlékezés álljon őrt a lángeszű zene-költőnek: Dankó Pistának ez ünnepségen fölavatott szobra mellett.

*Dankó Pista, dalos társam,
Ugye szép az álmod,
Ugye bizony megálmodtad
Halhatatlanságod?
Babérfádnak minden lombját
Koszorúba fűzöm,
Dalpengető szobrod ünnepén majd
Homlokodra tűzöm.*

Ezt a fogadalmat tette a költő Dankó Pistának virágerdőben pihenő koporsója mellett a temetése napján. Itt áll a dalpengető szobor, várja a költő koszorúját.

Az ünnepi beszéd elhangzása után sok ezer szem fordult az emelvény felé, ahol a leplezett szoborral szemben állva feltűnt Pósa Lajosnak, a magyar gyermekvilág kedves Pósa bácsijának galambósz alakja. A csend mintha nagyobb lett volna ezekben a percekben s úgy hallgatta az a több ezer ember Pósa Lajos zengzetes, gyönyörű magyar beszédét, mintha megpendült volna a márványszobor hegedűhúrja. Meg-megdobbant az emberek szíve s lassan-lassan megértették, hogy azért van olyan szép szövege a Dankó nótáknak, mert a legtöbbjét Pósa Lajos írta. A zengzetes, költői szépségekben gazdag beszéd a következő:

Most van a nap fölkelőbe... Köszöntelek te szép hegedűs szobor! Köszöntelek dicső Dankó Pista, halhatatlan dalos társam! Olyan voltál te, mint madár az ágon. A madár nem tesz kótát maga elé, csak úgy kóta nélkül dalolgat, könyv nélkül fütyürész, ahogy az Isten súgja neki. Te is az Isten sugallatára dalogattál; te is a magad Isten lakta szívére hallgatva pengtetted dalos hegedűdet!

Gyönyörű nótáid most megszemélyesülve vonulnak el lelkem előtt, zarándokolnak ide az ország minden tájékáról. Az alföldi szép nagy rónaságról, pásztortüzek mellől jön a csillagos homlokú szerelmes pásztor tilinkó-szavú bánatával. Jön az erdők mélyéről, nádfődeles kunyhók virágos kertjéből a boldogság tündérleánya: édes kacagással kacagja körül hegedűs szobrodat. Csillagos mezőkről ezüstúton jönnek a sarkantyút pengető, tárogatót ríkató hős kurucok: sírva-vigadva fonnak homlokodra tündöklő koszorút.

Ha száz kezem volna: én is fonnám mind a százzal neked a babért, mert te igaz magyar költő voltál. A magyar szívek dobogását szedted szépen szóló muzsikába. A régi hagyományoktól megihletett, nemzeti lélektől lelkezett magyar dalköltészetnek arany fonálát gyöngé ivadékok zagyva hangok áramlatán hányódva-vetődve elejtették. Te fölvetted az arany fonalat s tovább fontad-fonogattad; szóttél belőle egész virághímes, szivárványos mezőt; varázsoltál belőle egész dalbirodalmat, melynek te lettél arany palástos fejedelme, te szegény, te szegény, kopott cigány-fiú!

Itt a mormoló Tisza partján, holdas éjszakák csendjében, tudom: meg-megzendítéd nótás hegedűd húrjait s megrázkódva fölemelkedel talapzatodról: halhatatlan dalaid kíséretében bejárod a várost, költészeted szárnyaival meglegyintéd az alvók szemét, hogy szépeket álmodjanak.

Fölkérem ennek a zengő városnak lelkes polgármesterét, a kultúra fáradhatatlan harcosát: vegye a város tulajdonába, szerető gondjaiba Dankó Pista hegedűs szobrát, hogy időtlen időig hirdesse Szegednek és nagy dalosának örök dicsőségét! Köszöntelek te szép hegedűs szobor! Köszöntelek, dicső Dankó Pista, halhatatlan dalos társam! Most van a nap fölkelőben!...

Ezután L á z á r György dr. polgármester vette át néhány szóval a szobrot a város nevében s elhelyezte rá koszorúját. A polgármester után M ó r a Ferenc jutott szóhoz, akinek gyönyörű, remek költeménye igazán megtalálta az utat a közönség szívéhez. Méla hangulatú, őszinte meleg érzése s valóban nagy gondolatgazdagsága, mellyel a poéta borostyánt font a szegény, ütött-kopott cigány márványhomlokára, mélyen megindított mindenkit. Szép jutalom volt az emberek megilletődése azért a szépséges költeményért, de legszebb volt az, hogy Mórát Pósa bácsi ott a nyilvánosság előtt megcsókolta.

A gyönyörű költemény után szinte elringatta a lelkeket a cigányzene, mely ott zendült föl a szobor mögött, a szegedi cigányzenekarok hegedűjén. Néhány perc múlva ismét egy melegsívű, zengő szavú poétát hallgatott meg a közönség. D i n g h a Béla volt az a poéta, aki igaz lelkesedéssel mondta el nagyon szép alkalmi költeményét. Előadása is, verse is, kellemes perceket szerzett az embereknek.

Most már egészen a cigányzenekarok vették át a szerepet, miközben a koszorúkat helyezték el. Először Dankó Pista özvegyéét, azután pedig néhány szó kíséretében a Petőfi-Társaság babérágát L a m p é r t h Géza helyezte el.

Utána S c h u n d a József zeneműkiadó koszorúját Pósa Lajos ezekkel a szavakkal tette le:

Schunda József zeneműkiadó nevében teszem le ezt a koszorút hegedűs szobrodra. Elháríthatatlan akadályok miatt nem jöhetett el a te szép ünnepedre. Életedben atyai jó barátod volt, nehéz küzdelmeid közt: száraz barna kenyeredet sokszor változtatta puha, foszló bélű fehérre. Életedben a kenyérfa termésében részesített, feltámadásodban a babérfát rázza meg hegedűs szobrod előtt.

A bácsbodrogmegyei közművelődési egyesület koszorúját lelkes beszéd kíséretében V é r t e s i Károly tette a szoborra. Koszorút hozott a budapesti Radics- és a hódmezővásárhelyi Lakatos-zenekar. Szép koszorút helyeztek el a szegedi zeneiskola növendékei. Az ünnepség végén, mint rendesen, tolongás támadt, aminek a rendőrség egy kis jóakarattal elejét vehette volna.

*

Este a Kass-vigadó Lloyd-termében bankettre gyűltek össze az ünnepség résztvevői közül sokan, továbbá a fővárosi és vidéki vendégek. Az első felköszöntőt Pósa Lajos mondotta M a r g ó Edére, a gyönyörű szobor alkotójára, G a á l Endre dr. Pósa Lajosról mondott

szép szavakat. Felköszöntőt mondtak még Móra Ferenc, Balassa Ármin dr., Almásy Endre, Fehér Árpád. Lorinczy György és Kisteleki Ede pedig erre az alkalomra írt hangulatos verseiket olvasták föl.

*

Pósa Lajoshoz a következő üdvözlések érkeztek:

Kedves Barátom! A Dankó-émlék leleplezésére, sajnálatomra, nem mehetek, mert nekem már minden el van tiltva, ami izgalom és élet. Itthon maradok hát és szegény zakatoló szívemmel csöndben ünneplem a „Suhog a szél” mély érzésű, szívekbe markoló poétáját és szomorúan gondolkodom régi emlékekre, az elhangzott dalokra, magam is csak elhangzott nóta immár!

Szeretettel ölel hűségese öreg híved

Endrőd i Sándor.

Kedves barátom! Te aranyzívű ember vagy! Fogadd hálámat, hogy megemlékeztem rólad, régi igaz hívedről. Én neked nem csak barátod, de lelkes „közönséged” is vagyok. Fájdalom, bármennyire szeretnék is a szegedi ünnepen a Te lelkesedésed narkózisától lerészegedni és megfiatalodni... nem mozdulhatok, itt kell maradnom.

Innen küldöm forró jó kívánataimat mindnyájatoknak, de Neked elsősorban, aki Dankó Pista kultuszával ismét templomot építettél a Te arany szívednek.

Áldjon meg a magyarok Istene, kívánja szerető öreg barátod

Vágó Pál.

Igen tisztelt barátom, a Dankó-szobor leleplező ünnepére köszönettel szíves meghívóját. Azt hiszem, velem együtt a Kisfaludy-Társaság minden tagja szeretettel köszönti a jeles magyar dalköltő emlékét s annak a magyar érzésnek, mely az ő lelkéből áradt, minél mélyebb, minél szélesebb és maradandóbb hatást kíván. Üdvözöljük a szép sikert is, melyet az emlékek megőrzésére irányult törekvés, íme, elért.

Igen sajnálom, hogy a komáromi Jókai-egyesület, melynek elnöke vagyok, éppen 20.-án tartván közgyűlését, a szíves meghívásnak személyes megjelenéssel eleget nem tehetek.

Még egyszer hálás köszönettel vagyok tisztelő barátja

Beöthy Zsolt.

Lélekben veletek, ölel mindnyájatokat szeretettel

Szabolcska.

Nagy magyar dalköltő emlékének hódolattal adózik magyar népszínmű megteremtőjének égisze alatt működő irodalmi társaság.

Rádl Ödön elnök.
Sas Ede titkár.

* névtelen

In: *Szegedi Napló*, 1912. október 22.

¹ az eredeti szövegben: életében